

Биљана С. Солеша

Медицинска школа

Крушевац

Раиса Ј. Цветковић

Универзитет у Приштини са привременим

седиштем у Косовској Митровици

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

УДК 821.163.41-13:398]:37.091.3

DOI 10.46793/Uzdanica20.1.113S

Стручни рад

Примљен: 24. фебруар 2023.

Прихваћен: 26. мај 2023.

ЕПСКА НАРОДНА ПЕСМА „БАНОВИЋ СТРАХИЊА” У ХИБРИДНОЈ НАСТАВИ

Апстракт: Предмет истраживања овог рада јесте могућност организације школске интерпретације епске народне песме „Бановић Страхиња” применом модела хибридне наставе, која интегрише традиционалну и онлајн-наставу. Образовне потребе савременог доба условљене су брзим технолошким променама и налажу корекцију постојећих и увођење нових метода учења и подучавања, заснованих на напредној технологији. У уводном делу рада дат је осврт на општа одређења појма и одлике хибридне наставе. У средишњем делу рада, поред осврта на интерпретативни потенцијал песме, дат је предлог методичке обраде у хибридној настави са радним наловима, садржајима активности наставника и ученика, те предлогом редоследа активности и очекиваним резултатима. У завршном делу указано је на предности хибридне наставе и потребе за модификацијом традиционалних наставних метода. Циљ рада јесте да се конкретним примером укаже на широк спектар иновација које савремена технологија омогућава у настави.

Кључне речи: епска песма „Бановић Страхиња”, иновације у настави, хибридна настава, улога наставника, мотивација.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Развој и напредак дигиталне технологије утицао је на модификацију образовних система и појаву нових методичких приступа у настави. „У образовању помоћу рачунара, информационе технологије се користе као средство стицања знања” (Думитрашковић, Ђурчић 2011: 109). Могућности примене и предности информационо-комуникационих технологија у процесу стицања знања и вештина предмет су истраживања теоретичара, практичара и свих оних који су непосредно укључени у образовни школски систем (Чутовић, Стакић: 2016: 50). У савременој настави, заснованој на компетенцијама и исходима, инсистира се на употреби стечених знања и умења у новој ситуацији кроз решавање проблема, а нарочито на ангажовању умних способности вишег реда: разлагању научног на саставне делове, уочавању међусобних

односа и међузависности, процени вредности наученог и креирању нових продуката. Квалитетном и продуктивном учењу блиска је идеја диференцијације и индивидуализације у настави, континуирано и формативно вредновање и самооцењивање ученика (Димитријевић 2017: 21). У савременом образовању потребно је учинити помак према моделу изградње знања, где наставници, ученици и студенти заједнички делују, као партнери на изградњи базе знања коју треба усвојити (Микановић, Стојановић 2018: 63). За сада су се издвојила три модела реализације образовно-васпитног рада који интегришу дигиталне технологије у процес наставе и учења: 1) непосредан рад у школи уз повремено коришћење дигиталне технологије на часу; 2) онлајн-настава која је у потпуности реализована путем интернета; 3) хибридна настава која комбинује непосредну и онлајн-наставу (Смернице 2021: 12). Хибридно учење комбинује различите дидактичко-методичке и педагошке приступе, тачније, означава наставно окружење у којем се е-учење користи заједно са традиционалним подучавањем (Вујовић, Ристић 2015: 143–144). Овај вид наставе подразумева другачију улогу ученика и наставника. Наставник не предаје, већ менторише и пружа подршку, упознаје ученике са могућим ресурсима за учење, креира истраживачке задатке, осмишљава наставне материјале, те се школско време предвиђено за непосредни рад са ученицима користи за разговоре, анализу, одговоре на питања, објашњавање недовољно јасних садржаја. Активности ученика подразумевају израду домаћих задатака пре доласка на наставу и проучавање наставних материјала, израду тестова којим се проверава разумевање представљених садржаја (Смернице 2021: 12–13). Традиционална и онлајн-настава се међусобно допуњавају. Хибридном моделом наставе могуће је додатно мотивисати ученике пошто се користе различите иновативне технике: мини-предавања, различити модели комуникације, примена информационе технологије, организација и похађање курсева (Станковић, Стоименов 2010: 1150). Ученици се упознају са веб-алатима који су тренутно класификовани у девет основних категорија: 1) алати за размену медија (размена фотографија, аудио и видео записа); 2) алати за сарадњу који омогућавају размену и повезивање идеја; 3) алати за комуникацију (сервиси базирани на друштвеном софтверу); 4) алати за креативно учење; 5) израда материјала за учење (омогућава наставницима да креирају и организују мултимедијалне наставне садржаје); 6) алати који замењују стандардне десктоп-апликације: алате за обраду текста, за графоанализу, за израду мултимедијалних презентација и алати за цртање; 7) алати за вредновање знања ученика омогућавају оцењивање знања ученика; 8) системи за управљање е-учењем (LMS) (софтверске платформе које углавном обједињују све до сада поменуте алате); 9) алати за друштвене књижне ознаке (*Socialbookmarking*) омогућавају организовање и категорисање омиљених мрежних локација (Вујовић, Ристић 2015: 146–147).

Ако се има у виду да се најбољи резултати учења могу постићи коришћењем стратегије активног учења: учењем кроз рад, извршавањем задатака и кроз личну акцију (Калмар 2022: 83), као предност хибридне наставе издваја се могућност превазилажења разлика између концепта традиционалног и е-учења, те усавршавање оба приступа. Хибридно наставно окружење је за ученике подстицајно јер подстиче креативност, друштвену присутност и одговорност, омогућава конструисање нових знања као и константни развој дигиталних компетенција (Вујовић, Ристић 2015: 144). Ученици могу усвајати знања у складу са сопственим темпом и добити повратну информацију о свом раду. Измењена улога наставника ствара нове наставне моделе, те се наставнику даје већи простор за васпитни и саветодавни рад (Стејкер, Хорн 2011: 6).

„БАНОВИЋ СТРАХИЊА” – ИНТЕРПРЕТАТИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ПЕСМЕ

У овом раду дајемо пример интерпретације епске народне песме „Бановић Страхинја” у хибридној настави. Опредељење за хибридну наставу као методички поступак у интерпретацији епске народне песме мотивисано је чињеницом да је ученичка рецепција епских песама на задовољавајућем нивоу, али да је свеукупна мотивација за наставу књижевности недовољна, нарочито када је у питању књижевност старијих времена. Једна од претпоставки је да би примена савремених технологија у настави књижевности допринела снажењу ученичке мотивације. Иако резултати појединих истраживања износе ставове наставника/учитеља који не уочавају предности онлајн-наставе у оквиру предмета Српски језик и књижевност, интерактиван образовни софтвер, дигиталне библиотеке отвореног приступа, јефтинија и више интуитивна технологија могу олакшати нове облике интеракције између ученика, наставника, запослених у образовању и заједници и побољшати квалитет образовања чинећи га доступнијим (Микић, Ђорђевић 2021: 165–166). Наставним програмом за српски језик и књижевност интерпретација епске песме је предвиђена у првом разреду средње школе.

Песма „Бановић Страхинја” међу песме косовског тематског круга спада само географском локацијом, топонимима, именом главног јунака, чији нам је стварни идентитет до данас остао непознат, а који је у епици постао зет Југовића (Милошевић Ђорђевић 1990: 64). Као песма о „великодушном супругу”, доживела је велики број актуелизација (Сувајџић 1993: 13). У односу на нашу епску традицију, она има специфичну поетику. Упадљив је формулативни обрт који излази из традиционалне визууре победника и побеђеног. Народни певач представља „човека који се издваја из позиције очекиваног, а песма приказује неочекивани пад и тријумф на релацији јунак/

антијунак” (Питулић 2019: 42). Бановић Страхиња је усамљени јунак који у епској песми указује на постојање и оне тамне, негативне, деструктивне стране јуначког принципа, расап, пропаст света манифестује се као сукоб унутар заједнице. Важни део тог унутрашњег сукоба је и суштински поремећај односа мушког и женског због чега се распада и породица и држава. Бан је сам и проклет са женом која га је ранила, са Бањском из темеља разореном и несавладивом ордијом која покрива Косово (Пешикан Љуштановић 2009: 41). Како спада у једну од најслојевитијих творевина наше епске традиције, ова песма је отворена за најразличитије теоријске приступе и самим тим сложенији методички приступ у наставној интерпретацији.

Кључ за типолошко декодирање песме „Бановић Страхиња” остварује се ван основне епске радње, у одступањима од обрасца који стандардним епским формулама и клишетираним решењима сужава певачеве могућности и детерминише препознатљив сижејни склоп песме, истиче Бошко Сувајдић, наглашавајући да се одступања најбоље очитују у три развијена епизодна „дискурса”: 1) иницијални сегмент, од развијеног приказа одласка јунака у тазбину до перципирања лоших вести о несрећи која је задесила Бањску; 2) епизода о старцу дервишу, својеврсна „прича у причи” и 3) загонетка бановог поклањања живота љуби у завршним стиховима песме, која из аспекта епског структурирања представља крунски раскол ове песме с традицијом (Сувајдић 1993: 24). Циљ наше интерпретације, између осталих, јесте да ученици путем самосталних истраживања уоче и протумаче сличности, разлике и уметничке домете ове песме у контексту наше епске традиције.

НАСТАВНИ ЦИЉЕВИ, ИСХОДИ, ОБЛИЦИ, МЕТОДЕ, АКТИВНОСТИ

Циљ овако организоване наставе је оспособљавање ученика за интерпретацију епске народне песме, проучавање најбитнијих уметничких чинилаца и естетско вредновање дела применом информационо-комуникационе технологије, те усавршавање дигиталне писмености. Као основне исходе издвајамо: ученик је оспособљен за истраживачко, интерпретативно аналитичко-синтетичко, критичко и студиозно читање, дубљи доживљај, свестрано схватање и поуздано процењивање дела; језички уобличава запажања, мисли и осећања, сажето и убедљиво их презентује другима; успешно користи и савладава нове методе и технике учења.

Хибридна настава подразумева коришћење више наставних облика и метода. У нашем случају примењују се проблемска, фронтална, групна и индивидуална настава и наставне методе: аналитичко-интерпретативна, дијалогска, метода писмених радова, израда презентација. Поред учионице у којој се резимирају резултати заједничког и појединачних радова, користи се

и Гугл учионица, рачунар, телефон. Гугл учионица се користи за постављање упутстава, материјала и комуникацију, за коју се такође предвиђају Gmail и Viber. Ученици се анкетају Гугл упитником, а систематизација активности се презентује помоћу Гугл презентације. Ученици су упућени да до одговарајућих података, текстова, слика, дођу коришћењем интернета. За гледање филма користи се YouTube.

Наставник креира радне налоге, анкетне упитнике којима проверава ученичку рецепцију (пре и после школске интерпретације), даје упутства за коришћење литературе и извора на интернету, даје упутства за креирање колективне презентације, усмерава ученичке активности и помаже ученицима код сложенијих задатака. Истраживачки подстицаји за читање прилагођени су нивоу тумачења који обухвата уочавање догађаја, њихову временску повезаност, детаље у описивању лика и амбијента, уочавање намера и осећања ликова и откривање и тумачење основног идејног (семантичког) слоја (Марковић 2014: 102). Уколико рецепција дела није задовољавајућа, наставник коригује задатке и методе. Концепција израде задатака подразумева да се ученици могу самостално одредити за њих, сходно способностима. Ученици добијају радне налоге неколико дана унапред. Читају песму, попуњавају анкетни упитник, анализирају песму по предложеном упутству, раде колективне презентације, гледају филм и раде додатне задатке. Израда задатака је индивидуална, групна и одељењска. Реализација обраде на наставном часу је предвиђена за два школска часа. Предлажемо следећи редослед активности.

Припремне активности. Наставник даје ученицима материјале са радним налозима, линкове за онлајн-активности (Гугл упитнике и презентације), упутства за реализацију и предлаже редослед радњи. Ученици се после увида у налоге самостално одређују и деле у групе код задатака који то захтевају.

ПРВИ ЧАС ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Уводни гео. Наставничко мини-предавање о основним обележјима песме и осврт на резултате анкете о рецепцији.

Централни гео. Приказ колективне презентације, дискусија; осврт на урађену презентацију; подаци о филмској обради по мотивима из епске песме, гледање инсерата из филма (предлог: сцена мегдана).

Завршни гео. Упутства за реализацију наредног часа.

ДРУГИ ЧАС ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Уводни гео. Наставничко мини-предавање: Песма „Бановић Страхиња” у контексту српске народне епске поезије

Централни гео. Дискусија о одступањима у песми у односу на епску традицију: колективни портрет Југовића, слика мегдана (борба је равноправна, епски јунак није хиперболисан), јунак се не свети жени прелјубници (прашта, поклања живот или кажњава). Приказ презентације бр. 2.

Завршни гео. Наставников осврт на реализоване активности. Упутство за домаћи задатак: попуњавање анкетног упитника после интерпретације песме са евалуационим питањима.

РАДНИ НАЛОЗИ

Ученицима се дају две групе радних налога. Циљеви прве групе налога су следећи: проучавање најбитнијих уметничких чинилаца у песми „Бановић Страхиња” (тематика, фабула, сиже, композиција, мотиви, уметничке слике, мотивациони систем, ликови); издвајање важних порука са поткрепљењима; уочавање облика казивања (нарација, дескрипција, дијалози, монолози) и оригиналних језичко-стилских поступака и других исходишта естетичке сугестије. Поред образовних, издвајамо васпитне и функционалне циљеве: стицање знања о моралним схватањима и егзистенцијалним проблемима у животу појединаца, социјалних група и заједнице, о разним облицима друштвене обесправљености и отуђености; оспособљавање ученика за истраживачко, интерпретативно, аналитичко-синтетичко, критичко и студиозно читање; оспособљавање ученика да језички уобличи своја запажања, мисли и осећања и да их убедљиво саопште другима; упућивање ученика на сазнајне ресурсе интернета; увежбавање примене дигиталне технологије у учењу и настави.

Први блок радних налога: Интерпретација епске народне песме „Бановић Страхиња”

Уџујсџво. Пажљиво прочитај следеће радне налоге. Самостално одабери задатак који ћеш радити. На нивоу одељења водите рачуна да сви задаци буду урађени. Резимирајте одговоре које ћете изложити на вашем слајду. Форму, образац, групне презентације вашег одељења креира наставник. Ви добијате линк. Отварањем презентације налазите редни број и наслов слајда који се односи на ваш задатак и прилажете садржај.

1. Почетним стихом песме: „Нетко бјеше Страхињићу Бане [...]” народни певач нас уводи у догађај и наговештава једну од тема песме. Одредите главну и пропратне теме.

2. Који се мотиви развијају у целом току песме, а који се јављају само у појединим епизодама (именуј епизоде)?

3. Уочите композиционе етапе и присуство мотива у свакој од њих. Одредите који део песме представља заплет а који кулминацију у развоју драмске радње. Шта је карактеристично за расplet песме?

4. У песми „Бановић Страхиња” има више занимљивих и уметнички снажних епизода. Издвојте епизоду коју сматрате посебно драматичном.

5. Опишите јунака Бановић Страхињу. Уочите детаље којима се обликује портрет главног јунака. Ком друштвеном слоју припада Бановић Страхиња?

6. Доминантне црте карактера Бановић Страхиње су: а) храброст; б) човечност; в) осећајност; г) честољубље. Тврдње поткрепите стиховима.

7. Бановић Страхиња среће старог дервиша. Ко је дервиш?

8. У чему су лепота и морални смисао сусрета старог дервиша и Бановић Страхиње? Шта је заједничко Бановић Страхињи и старцу дервишу?

9. Како старац дервиш доживљава Бановић Страхињу? Коју је поруку изрекао стиховима: „Страхин-бане ти соколе српски, / твоме ђогу и твоме јунаштву / свуд се броди ће год дођеш води”?

10. Знатан део песме посвећен је Југовићима. Шта карактерише старог Југ-Богдана?

11. Упоредите част Југовића и част старог дервиша.

12. Какав је песников однос према властели?

13. Упоредите и коментаришите портрет Југовића у овој песми и песми „Цар Лазар и царица Милица”.

14. Које су основне карактеристике личности Влах-Алије? Тврдње поткрепите јунаковим поступцима. Којим стиховима народни певач посебно истиче његову способност и моћ?

15. Јунаци народних песама пре него што започну мегдан воде борбу речима. Како се Бановић Страхиња речима обрачунава са својим противником?

16. Мегдан између Бановић Страхиње и Влах-Алије води се витешки: „удари јунак на јунака”. Наведену тврдњу поткрепите појединостима описа мегдана.

17. У нашој народној епици има и других врло драматичних и упечатљивих описа мегдана. Наведите описе мегдана из народних песама које сте анализирали у основној школи и који су на вас оставили дубљи утисак.

18. Опишите Страхињину љубу. Како је представљена у песми? Како је ви доживљавате?

19. Опредељење Страхињине љубе за Влах-Алију узроковано је:

а) страхом од суровог кажњавања за почињен грех

б) срамотом због подлости и олаког прихватања туђина

в) _____

Наведене одреднице допуните и образложите.

20. Како поступак Страхињине љубе схвата њен муж, а како отац и браћа?

21. Чиме тумачите одлуку Бановић Страхиње да својој жени опрости издају када се зна да се жена по патријархалним законима кажњава за такав чин?

22. Пред последњим стиховима песме „Бановић Страхиња” застали су многи критичари, коментатори, европски критичари и ствараоци. Изнесите своје мишљење о тврдњи Богдана Поповића: „Бан прашта зато што прашта, зато што има људи који праштају и других који се свете, зато што је лепо праштати, зато што је лепше праштати него светити се.”

23. Зашто Бан не прашта кукавичлук тазбини? Протумачите стихове „Немам с киме пити ладно вино”.

24. Фабула песме остварује се приповедањем, дијалогом и описом. Издвојте примере приповедања, дијалога и описа.

25. Пронађите устаљена језичко-стилска средства. Колико се народни песник придржавао правила о устаљености језичко-стилских средстава у структури ове песме?

26. Издвојте стилске фигуре. Поткрепите стиховима.

27. Једна од идеја песме изречена је стихом „неста блага – неста пријатеља”. У ком смислу речи је наведени стих једна од идеја песме? За које јунаке се везује?

28. Откријте остале поруке у песми. Пронађите најмање три.

29. У чему се огледа естетика, морална и мисаона вредност песме?

30. Размислите о томе колики је васпитни значај народне књижевности био у српској прошлости.

Пажљиво погледајте и анализирајте заједничку презентацију, спремите се за процену. Уочите вредности и недостатке. Ставовe аргументовано об-разложите. Пронађите добре детаље који су се могли реализовати другачије.

Дрући блок радних налоја: Српска народна књижевност на филму, сликарском платну и у осталим уметностима.

Циљеви радних налоја су следећи: развој међупредметних компетенција ученика (дигитална, комуникативна, решавање проблема, тимски рад, одговоран однос према друштву и естетичка); унапређивање квалитета наставе, обезбеђивање трансфера знања, оснаживање мотивације; подстицање креативности, развијање критичког мишљења; афирмација учења применом мултимедијалних технологија; активација креативног потенцијала наставника и ученика, елиминисање просторних ограничења у процесу учења; формирање позитивних ставова и одговорног односа према културном и уметничком наслеђу; развијање свести о повезаности уметности и друштва; оспособљавање за процену уметничких дела; подстицање ученика на активно праћење културно-уметничких манифестација путем различитих медија, и учешће у њима; примена наставе усмерене ка ученику; ефикаснија и ефектнија ре-

цепција књижевних дела народне књижевности; демонстрација креативног потенцијала ученика.

Уџуисџиво. Прочитајте пажљиво следеће задатке. Задаци се односе на истраживање тема и мотива из народне књижевности (косовског тематског круга посебно) у другим уметностима, медијима и вашој околини. Један задатак ради по троје ученика. Самостално одаберите задатке или се определите у складу са редним бројем у дневнику. Резултате истраживања уклапате у колективну, одељењску презентацију. Урађену презентацију анализирајте. Спремите се да аргументовано образложите процену ваших радова. Одговорите на питања у другом анкетном упитнику. Оцените овако организовани час.

1. Упоредите садржај народне песме и филмске обраде, па изнесите утиске. (Шта се поклапа са вашим утиском, шта одступа, шта вас је одушевило, шта изневерило ваша очекивања?)

2. Колико је филм допринео или онемогућио ваљану интерпретацију песме?

3. Наведите дела која припадају народној књижевности (епске песме) за које сматрате да су још увек неискоришћени идејни и садржајни потенцијал у српској кинематографији.

4. Изаберите сцену из филма која се најбоље подудара са текстом песме.

5. Наведите филмове, ТВ серије, документарни ТВ програм са овом тематиком (народна књижевност) које сте гледали.

6. Пронађите дела ликовне уметности, слике, графике, рељефе са мотивима присутним и у косовском тематском кругу народних песама и тиме употпуните презентацију.

7. Уколико волите да се ликовно изражавате, илуструјте једну од сцена коју ћете самостално одабрати из песме. Убаците је у презентацију.

8. Део радње песме се одвија у Крушевцу (епизода са Југовићима). Крушевац и Косово су места радње песама косовског тематског круга. Косовски мит и епске народне песме инспирисали су бројне културно-историјске споменике у Србији. Посветите неколико слајдова овим споменицима и манифестацијама (нпр. Иван Мештровић – скулптуре косовских јунака: Бановић Страхиња, Срђа Злопоглеђа, Милош Обилић, Краљевић Марко...).

ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Данашњим ученицима је учење применом мултимедијалних технологија и интернета изазовно, подстицајно, интересантно и иновативно. Ученици су активирани наложима који подразумевају прикупљање информација,

истраживање, креирање одређених садржаја и презентацију резултата. Анкетним упитницима се омогућава исказивање мишљења о наставном градиву и методу рада. Задаци подразумевају појачану интеракцију на релацији ученик–ученик и ученик–наставник. Поред примарне аналитичко-интерпретативне и истраживачке методе, активнија примена информационо-комуникационе технологије у настави доприноси оспособљавању ученика за самостално учење, истраживање, откривање и коришћење разних извора и средстава у раду. Активнија сарадња (међусобна и са наставницима) омогућава ученицима увид у различите наставне технике и технике учења, у различите перспективе и тачке гледишта. Интернет у настави народне књижевности доприноси ублажавању временске дистанце, употпуњава наставну интерпретацију јер пружа могућност гледања филмова или репродукција ликовних дела тематски и мотивски везаних за далеку прошлост, у нашем случају Косовску битку.

Иновативни приступи, планиране и усмерене активности ученика омогућавају остваривање предвиђених исхода. Овако организована хибридна настава подразумева ангажовање свих ученика, право на избор задатака и презентацију резултата истраживања. Наставник има увид у рад, напредовање или проблеме ученика. Ученицима је указано на богатство сазнајних ресурса које је доступно захваљујући дигиталним технологијама. Као посебна предност примене хибридне наставе издваја се већа могућност размене информација, материјала, комуникације у односу на класичну наставу. Ученици се оспособљавају да самостално стичу и повезују знања из различитих наставних предмета, научних и уметничких области. Корелација употпуњава рецепцију, омогућава рационализацију наставе и трансфер знања, снажи интелектуалну радозналост, те ученичка сазнања превазилазе оквири садржаја из уџбеника. „Интересовање наших ученика за филмско стваралаштво је велико. Зато је неопходно да оно нађе, пре свега због корелацијско-интеграцијских веза, више места у настави српског језика” (Тодоров 2010: 76).

Поредбеном анализом књижевног текста са његовом екранизацијом ученици се оспособљавају за самостални рад и подстичу на даље истраживање. Формирају се адекватни уметнички доживљаји филмског и књижевног дела, унапређују стваралачко мишљење и иновативност. Формира се позитивни став и одговорни однос према културном и уметничком наслеђу. Ученици се усмеравају да процењују уметничка дела, прате културно-уметничке манифестације путем различитих медија, учествују у таквим активностима. Као недостатак хибридне наставе издвајамо одабир одговарајуће платформе за учење која би била доступна свим ученицима. Неопходно је охрабрити извесан број ученика за нови вид учења, што може бити напорно. Могућа су суочавања са неповерењем извесног броја ученика када је у питању квалитет добијених резултата мимо уобичајене наставе. Постоји и отпор извесног броја ученика према читању дела која припадају народној књижевности или књижевности далеких времена. У наставној пракси срећемо се са различитим

ставовима ученика и наставника. Ученици сматрају да су бројни садржаји предвиђени школском лектиром сувишни, старомодни и незанимљиви, с једне стране, а са друге стране суочавамо се и са ставовима наставника који имају непоколебљиво поверење у класични вид наставе, те сматрају да је онлајн-настава и уопште примена дигиталне технологије у настави „нужно зло”. Управо због тога током наставног процеса важно је чешће практиковати евалуацију, што смо и предвидели за завршни део интерпретације „Бановић Страхиње”. Евалуационим питањима (шта је посебна добит овако организоване наставе; које су биле потешкоће; оценити час на бројчаној скали или речима), наставник добија повратну информацију која доприноси прецизнијем методичком усмеравању.

ЗАКЉУЧАК

Хибридни модел наставе ће се развијати и неговати због великог потенцијала који доприноси квалитету образовања на свим нивоима. Васпитно-образовне потребе савременог доба имају убрзани развој који је условљен брзим променама у односу људи према технологији а које намећу корекцију постојећих и увођење нових метода учења и подучавања. Нове методе су засноване на напредној технологији која може имати велики утицај на ефикасност образовања. У хибридној настави време проведено у школи посвећено је когнитивно захтевнијим активностима, вежбама, пројектима, дискусијама, дубљем разумевању наставних садржаја за које је ученицима неопходна помоћ наставника. Хибридна настава као спој традиционалног учења са предностима које пружа дигитална технологија олакшава ученицима процес учења.

Интерпретацијом епске народне песме „Бановић Страхиња” у хибридној настави покушали смо да укажемо на бројне предности овог модела. Истраживањем рецепције текста прецизно се усмерава интерпретација и креација радних налога којима се ученици упућују на истраживачко читање и стваралачки приступ настави, рад у тиму и индивидуалне активности. Јачају се дигиталне компетенције и пружа увид у сазнајну моћ интернета, савладавају просторна и временска ограничења. Заједничким презентацијама ученици сажето представљају резултате својих истраживања и знања која су стекли. Анализом презентација и резултата анкетних упитника ученици сами процењују своје резултате, што их мотивише за даљи рад. Уверавају се у културни потенцијал народне књижевности и коригују могући став о томе да је народна књижевност старомодна, незанимљива и непотребна. Ученицима је омогућено широко и свестрано тумачење дела, те се хоризонт очекивања неопходан у настави књижевности увећава, као и интерпретативне способности које ће имати позитиван одраз у даљем раду.

ПРИЛОГ 1

АНКЕТНИ УПИТНИК: РЕЦЕПЦИЈА ЕПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ „БАНОВИЋ СТРАХИЊА”

1. Епску народну песму „Бановић Страхиња”:
 - 1) прочитао/прочитала сам први пут;
 - 2) прочитао/прочитала сам је раније.
2. Мој први утисак о прочитаној песми је следећи:
 - 1) веома је дуга;
 - 2) досадна је;
 - 3) занимљива је;
 - 4) није разумљива;
 - 5) није занимљива, али сам је разумео/разумела;
 - 6) мучио/мучила сам се док сам читао/читала јер ме не интересује;
 - 7) веома је интересантна;
 - 8) лепа је.
3. У односу на епске песме које су вам познате, ова песма се највише разликује по:
 - 1) слојевитој тематици;
 - 2) обликовању главног јунака;
 - 3) профилу жене прељубнице као извору невоља;
 - 4) другачијој уметничкој слици прошлости.
4. Од Југовића у песми очекивали сте:
 - 1) да крену у акцију са Бановић Страхињом;
 - 2) да не крену за Бановићем, али да пошаљу своје људе као помоћ;
 - 3) да игноришу молбу Бановић Страхиње.
5. Како тумачите одлуку Југовића?
 - 1) Сматрам да су кукавице.
 - 2) Не вреднују жене једнако као мушкарце, сестра им није важна.
 - 3) Јаки су на речима, али не и на делу.
 - 4) Господство и богатство су им најважнији.
 - 5) Отмица сестре је чин који је укаљао њихову част, најбоље је да се то прикрије.
6. Шта мислите, зашто Бановић одлази сам у обрачун са непријатељем?
 - 1) Жели освету по сваку цену.
 - 2) Искрено и много воли своју жену.
 - 3) Породична част му је најважнија и одлази да је брани.

- 4) Частан човек и велики јунак не може да пређе преко оног што се догодило.
7. Народни певач даје неочекивану колективну слику Југовића. Шта тиме поручује?
 - 1) Господа никада нису оно за шта се приказују.
 - 2) Међу „високом” господом је увек више кукавица него међу „малим људима”.
 - 3) Новац, богатство и моћ чине да човеку част и образ постану споредни.
 - 4) Символично указује на част и јунаштво српске властеле уочи Косовског боја.
8. У песми постоји епизода са старцем дервишем. Која је њена функција?
 - 1) Неочекивана помоћ јунаку у невољи као у бајци.
 - 2) Употпуњава се психолошки профил Бановић Страхиње.
 - 3) Сугерише се да постоје људи који или изневеравају или помажу.
9. Протумачи каква су љубина очекивања од Страхиње.
 - 1) Уверена је у велику љубав свог мужа.
 - 2) Уверена је у Страхињино јунаштво и мегданске способности.
 - 3) Страхује од могуће Страхињине казне.
10. Страхињина љуба је преварила мужа. Зашто?
 - 1) Није га волела. Имали су уговорени брак.
 - 2) Заљубила се у Влах-Алију.
 - 3) Полакомила се на Влах-Алијино богатство.
 - 4) Страховала је за свој живот. У страху није знала шта ради.
 - 5) Важно јој је да она живи удобно, безбедно, у богатству, није важно с ким.
11. Слика мегдана у епској песми обично преувеличава снагу јунака. Зашто овде није такав случај? Шта се тиме поручује?
 - 1) Мегдани са хладним оружјем нису лаки. Народни певач жели да што верније дочара тежину мегдана.
 - 2) Народни певач не жели да потцени Страхињиног противника.
 - 3) Очекивано је да Влах-Алија, као султанов одметник, буде велики јунак.
 - 4) Истиче се снага сукоба, храброст, срчаност и вештина двојице јунака.
 - 5) Тежина мегдана је увод у догађај који следи, а то је још једна љубина издаја.
12. Како тумачиш чин Страхињине љубе када помаже Турчину?
 - 1) Доказује се њено вишеструко неверство.
 - 2) Не воли Страхињу, воли Влах-Алију.

- 3) Очекује од свих велику казну, јер је отета и тиме у заједници постаје нечасна.
 - 4) Њоме руководи страх, не размишља рационално.
 - 5) Мисли да ће од Влах-Алије добити разумевање и љубав коју није имала.
 - 6) Процењује свој интерес у тој ситуацији и помаже оном којег сматра јачим.
13. Страхинина одлука да жену води код браће у Крушевац може да значи следеће:
- 1) Осветио се Југовићима за издају доводећи им сестру прељубницу.
 - 2) Показује Југовићима колико су нечасни као породица.
 - 3) Поставља границу чојства и јунаштва између себе и Југовића.
 - 4) Треба свима омогућити да покажу своје право лице.
14. Југовићи желе да погубе сестру, а Страхинић то не дозвољава. Зашто?
- 1) Превише је воли и не може то да учини.
 - 2) Сматра да је кукавички јуначити се над женама.
 - 3) Кажњава их јер је Страхинина љуба живи сведок „части” свих Југовића.
15. Зашто Страхинја не кажњава жену убиством иако се то од њега очекује?
- 1) Бановић Страхинја јој опрашта.
 - 2) Бановић Страхинја је кажњава јер ће је вечно прекоревати.
 - 3) Бановић јој поклања живот јер је слаба жена. Свако може да погреша.
 - 4) Осећа кривицу јер да се у тазбини није гостио, невоља се не би догодила.
 - 5) Бори се искључиво са себи равнима или надмоћнијима.
16. Почетни стих „Нетко бјеше Страхинићу Бане” указује на вишезначност овог лика. Која су могућа значења овако обликованог јунака?
- 1) Идеал споја чојства и јунаштва коме се тежило вековима.
 - 2) Реална слика о ретком споју чојства и јунаштва.
 - 3) Јунак-опомена. Издаје има много, увек и свуда, част и поштење ретко се срећу.
 - 4) Јунак-борац и морални победник
 - 5) Мало је таквих јунака над јунацима.
17. Ко од јунака који остају у животу у песми највише психолошки страда?
- 1) Југовићи;
 - 2) Страхинина љуба;
 - 3) Бановић Страхинја.
18. Осим јунаштва и чојства, шта још обележава живот Бановић Страхинје?
- 1) одсуство љубави;

- 2) неразумевање;
 - 3) усамљеност;
 - 4) завист;
 - 5) неискреност.
19. Које обележје ове епске песме може да заинтересује стране истраживаче?
- 1) Прељуба и издаја као теме епске песме.
 - 2) Предрасуде о Србима које оспорава лик Бановић Страхиње.
 - 3) Главни јунак изневерава очекивања и не кажњава жену.
20. Коју од понуђених тема из песме „Бановић Страхиња” бисте најрадије изабрали за обраду?
- 1) Колективни портрет Југовића у песми „Бановић Страхиња”;
 - 2) Слика мегдана у песми „Бановић Страхиња”;
 - 3) Одлуке и поступци Страхињине љубе;
 - 4) Љубавни троугао у песми „Бановић Страхиња”;
 - 5) Мотиви прељубе, казне и праштања у песми „Бановић Страхиња”;
 - 6) Грехови и казне у песми „Бановић Страхиња”;
 - 7) Жена као биће, ствар, трофеј, плен, играчка мушкараца у прошлости;
 - 8) Жена као извор невоља – тема у књижевности свих времена.

ПРИЛОГ 2

АНКЕТНИ УПИТНИК: РЕЦЕПЦИЈА ЕПСКЕ ПЕСМЕ „БАНОВИЋ СТРАХИЊА” ПОСЛЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ И ЕВАЛУАЦИЈЕ

1. Мој главни утисак током интерпретације народне песме „Бановић Страхиња”:
 - Имао/имала сам тешкоће приликом тумачења.
 - Осећам одбојност према књижевним текстовима и то ми ствара додатни отпор.
 - Нисам имао/имала проблема приликом тумачења.
 - Песма ми је занимљива, са задовољством сам решавао/решавала задатке.
 - Открио/открила сам сопствене интерпретативне способности.
 - У почетку није било сасвим јасно, али сам ипак успешно урадио/уредила задатке.
2. Песма „Бановић Страхиња” се у односу на друге народне епске песме разликује по:
 - обликовању главног јунака;
 - неубичајеном завршетку;
 - критичком односу народног певача према ликовима;

- одсуству хиперболизације јунака;
 - критици властеле.
3. Шта је народни певач поручио негативном сликом Југовића?
 - Припадници властеле су јунаци само на речима, у суштини су кукавице.
 - Кукавичлуком властеле наговештава се расплет предстојеће косовске драме.
 - Југовићи су слика српског друштва у свим временима.
 - Људи у близини власти своју позицију користе за себе, не за државу.
 - Указано је на породичне и патриотске проблеме у свим временима.
 4. Дервиш и Бановић Страхиња нису у непријатељству. Ова епизода може да има следеће значење.
 - Проблем издајништва нема локални већ свеопшти карактер.
 - Сви народи и религије имају и велике патриоте, кукавице и издајнике.
 - Речи које је дервиш изговорио о Страхињи показују да је он високо морална личност.
 - Епизода је потпуно сувишна.
 5. Зашто је народни певач великом јунаку (Бановићу) доделио неверну жену?
 - Епски јунак се најчешће доказује физичком снагом на мегдану. Овим је истакнута комплекснија невоља јунака.
 - Бановић је трагични усамљени јунак којег издају сви, па и жена.
 - Величина јунака је у достојанственом држању у свим невољама. Бановић није било ко, већ „нетко”, зато га је народни певач изложио толиким невољама.
 - Реч је о осуди свих припадника властеле – и мушкараца и жена.
 - Жена је у епским песмама често окарактерисана као зла и неверна јер су песме певали мушкарци.
 6. Како тумачите неверство Страхињине жене?
 - Бранила је свој живот како је знала и умела.
 - Осуђујем је. Треба бранити част породице и брачног друга по сваку цену.
 - Тешко је осуђивати нечији поступак са позиције на којој ниси.
 - Имала је право да бира своје поступке и будући живот.
 - Није се руководила разумом већ страхом. Не треба је олако осуђивати.
 7. Шта мислите о Страхињиној одлуци да не казни жену убиством иако се то очекује?
 - Он јој опрашта.
 - Његова одлука је заправо казна.
 - Испод части му је да погуби жену.
 - Поклања јој живот, те му је жена у потпуној власти.

- Достојанствено носи свој „крст”, те живи и са сазнањем да му је жена неверна.
8. Проблем жениног неверства сугерише неке закључке. Означите онај који сматрате најлогичнијим.
- Никада не смемо бити сигурни у супружничку оданост, поверење, верност.
 - Питање неверства је шире од чина прељубе. Живети са оним кога не волиш је неверство.
 - Породични и брачни односи су увек на испиту.
 - За верност је неопходна је љубав, које између Бановића и љубе није било.
 - На силу се не може волети, нити бити одан ономе кога не волиш.
9. Филм „Бановић Страхиња” ми је:
- Помогао да сагледам временски оквир дела.
 - Помогао да разумем делове песме које нисам.
 - Омогућио визуелизацију неких делова текста.
 - Одступања од текста песме утичу на тумачење идеје.
 - Дао другачију слику песме од оне коју сам створио/створила читањем.
10. Ко је Бановић Страхиња у идејном смислу?
- Идеал споја чојства и јунаштва коме су тежиле српске генерације вековима.
 - Реална слика о ретком споју чојства и јунаштва. Таквих јунака буде у историјама разних народа, али веома ретко.
 - Јунак – опомена. Издаје има много, увек и свуда, част и поштење ретко се срећу.
 - Јунак који поступцима поручује да се не вреди борити у свету свеопште издаје.
 - Јунак над јунацима. Таквих је мало, сви им завиде, немогуће их је лако достићи. Сви они који су „испод” њега желе његов пад јер само тако могу себи да се чине велики.
11. Оцените интерпретацију песме применом радних налога. Задаци у радним налозима су:
- сувишни;
 - велика помоћ приликом тумачења;
 - олакшица за интерпретацију;
 - тешко ми је да сам бирам задатке, лакше ми је кад имам конкретни задатак;
 - нисам навикао/навикла на овакав рад.
12. Овако осмишљен начин интерпретације текста оцењујем као:
- веома захтеван;

- више сам ангажован/ангажована него на класичном часу;
 - омогућио ми је да научим самостално да тумачим текст;
 - више ми одговара класични час;
 - омогућава ми да моје тумачење буде видљиво.
13. Ваше мишљење о хибридној настави књижевности (настава са применом дигиталне технологије):
- Занимљивија је од класичне наставе у школи;
 - Захтевнија је од класичне наставе;
 - Више сам научио/научила на овај начин;
 - Књижевност ми је увек одбојна;
 - Књижевност ми је привлачнија када се ради овако.
14. Означите одговор којим оцењујете примену хибридне наставе на часу књижевности.
- Било ми је тешко да савладам градиво без класичног часа у учионици;
 - Тумачење дела је могуће и без боравка у школском простору;
 - Омогућава ми да се уверим да могу самостално да радим задатке;
 - Имали смо увид у различите могућности учења;
 - Повећане су наше интерпретативне способности.
15. Шта вреднујете као посебну добит ове наставе?
- 9) Научио/научила сам више о примени дигиталне технологије у учењу;
- Информатички сам писменији/писменија;
 - Моја знања из многих области су увећана;
 - Друго _____

ИЗВОРИ

Павловић, Мркаљ (2019): М. Павловић, З. Мркаљ, *Чиианка. Српски језик и књижевност за први разред гимназије*, Београд: Klett, 40–52.

Карацић (1953): В. Ст. Карацић, *Српске народне њјесме II*, Београд: Просвета.

ЛИТЕРАТУРА

Вујовић, Ристић (2015): А. Вујовић, М. Ристић, Хибридна настава – могућности реализације модела изокренуте учионице у настави француског језика на Учитељском факултету, *Примењена лингвистика*, бр. 16, Београд – Нови Сад: Друштво за примењену лингвистику Србије, Филолошки факултет у Београду, Филозофски факултет у Новом Саду, 143–144.

Димитријевић (2017): М. Димитријевић, Стандарди, исходи и елементи жанра као параметри наставне интерпретације књижевних ликова, *Узданица*, XIV/1, Јагодина: Факултет педагошких наука, 17–31.

Думитрашковић, Ђурчић (2011): М. Думитрашковић, С. Ђурчић, Паметне учионице, *Узданица*, VIII/1, Јагодина: Факултет педагошких наука, 109–121.

Калмар (2022): Ј. Калмар, Стратегије учења ученика основне школе, *Зборник Училијског факултета у Призрену – Лепосавић*, бр. 17, Лепосавић: Учитељски факултет, 79–89.

Марковић (2014): С. Марковић, Истраживачки задаци у интерпретацији народних песама и прича у разредној настави, *Узданица*, XI/1, Јагодина: Факултет педагошких наука, 97–109.

Милошевић-Ђорђевић (1990): Н. Милошевић-Ђорђевић, *Косовска епика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Микановић, Стојановић (2018): Б. Микановић, М. Стојановић, Медији у слободном времену ученика основне школе, *Зборник радова Училијског факултета у Призрену – Лепосавић*, бр. 12, Лепосавић: Учитељски факултет, 61–77.

Микић, Ђорђевић (2021): В. Микић, А. Ђорђевић, Ставови учитеља и наставника српског језика и књижевности о настави српског језика на даљину за време ванредног стања услед пандемије вируса ковид 19, *Узданица*, XVIII/2, Јагодина: Факултет педагошких наука, 145–168.

Смернице (2021): *Онлајн и хибридно учење, дугорочна спремања и крајкорочне смернице*, Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Центар за образовну технологију, Центар за испите, <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2021/03/SMERNICE-%D0%9EnlajnHibridnaPripremaNastava.pdf>.

Пешикан-Љуштановић (2009): Љ. Пешикан-Љуштановић, Песма о изузетном јунаку и драма о жени с тајном: „Бановић Страхиња” Старца Милије и „Бановић Страхиња” Борислава Михајловића Михиза, *Кад је била кнежева вечера? Усмена књижевност и традиционална култура у српској грами 20. века*, Нови Сад: Позоришни музеј Војводине, 31–52.

Питулић (2019): В. Питулић, Победници Старца Милије, *Дискурс њобеге у књижевности*, Вишеград: Андрићев институт, 39–56.

Станковић, Стоименов (2010): D. Stanković, L. Stoimenov, Hибридни модел наставе уз примјену најновијих информационо-комуникационих технологија, *Telekomunikacioni forum*, 1149–1152.

Стејкер, Хорн (2011): Н. Staker, М. Horn, *The Rise of K–12 Blended learning*, Insight institute, Charter school growth fund, Public impact. Retrieved from <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/The-rise-of-K-12-blended-learning.pdf>.

Сувајџић (1993): Б. Сувајџић, Бановић Страхиња (типолошки оглед), *Зборник Мајице српске за књижевност и језик*, 41/1, Нови Сад: Матица српска, 13–38.

Тодоров (2010): Н. Тодоров, Интересовање ученика млађих разреда основне школе за коришћење филмова у настави српског језика, *Узданица*, VIII/1, Јагодина: Факултет педагошких наука, 59–77.

Чутовић, Стакић (2016): М. Чутовић, М. Стакић, Примена савремених техничких средстава у настави српског језика и књижевности на примеру басне у млађим разредима основне школе, *Зборник радова Училијског факултета у Призрену – Лепосавић*, бр. 10, Лепосавић: Учитељски факултет, 49–58.

Biljana S. Soleša

Medical High School
Kruševac

Raisa J. Cvetković

University of Priština temporarily settled in Kosovska Mitrovica
Faculty of Teacher Education in Prizren – Leposavić

EPIC POEM “BANOVIC STRAHINJA” IN HYBRID TEACHING

Summary: The subject of the research is the possibility of organizing a school interpretation of the epic poem “Banović Strahinja” by using the hybrid teaching model, which integrates traditional and online teaching. The educational needs of the modern era are conditioned by rapid technological changes and require changes of the existing learning and teaching methods and introduction of the new ones, based on advanced technology. The introductory part of the article presents the concept and characteristics of the hybrid teaching. The central part of the article explores the interpretive potential of the poem and possibilities of using the poem in hybrid teaching, presents the research tasks and activities, as well as the expected outcomes. In the final part, the advantages of hybrid teaching and the need for modification of traditional teaching methods were pointed out.

Keywords: epic poem, innovations in teaching, hybrid teaching, teacher’s role, motivation.